

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ І МИСТЕЦТВА
КАФЕДРА ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

«РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ »

студентки С М курсу
галузі знань 0202 Мистецтво
спеціальності 7.020204
Музичне мистецтво*
Недожури Е.-В. В.

Науковий керівник: **канд. пед. наук,
доц. Белінська Т.В.**

Розширена шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2016 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....

РОЗДІЛ I. Теоретичні основи формування творчих здібностей молодших школярів засобами музичного фольклору

1.1. Сутність поняття «творчі здібності».....

1.2. Значення музичного фольклору у формуванні творчих здібностей молодших учнів.....

1.3. Специфіка формування творчих здібностей молодших учнів на уроках музичного мистецтва.....

Висновки до першого розділу.....

РОЗДІЛ II. Експериментальне дослідження процесу формування творчих здібностей молодших школярів на уроках музичного мистецтва засобами музичного фольклору

2.1. Стан сформованості творчих здібностей учнів початкових класів.....

2.2. Апробація експериментальної методики формування творчих здібностей молодших учнів на уроках музичного мистецтва засобами музичного фольклору.....

Висновки до другого розділу.....

Висновки.....

Список використаних джерел.....

Додатки.....

ВСТУП

Розвиток української держави зумовлює необхідність виховання нового типу особистості з високим рівнем духовності і культури, спроможної самостійно приймати нестандартні рішення, здійснювати вільний вибір, творчо мислити, гнучко реагувати на зміни обставин і самій їх творити. Цим параметрам відповідають творчі якості людини, які мають стати предметом цілеспрямованого виховання і розвитку. Якраз через це стратегічним завданням, визначеним Державною національною програмою “Освіта” (Україна ХХІ ст.), є створення умов для реалізації та самореалізації особистості в освітньому процесі. Це вимагає переходу від директивної до особистісно зорієнтованої моделі навчання й виховання, що націлює на пошук нових шляхів і засобів, які забезпечуватимуть розвиток внутрішніх можливостей учнів, їхніх потреб, інтересів, творчих здібностей.

Зазначимо, що проблема творчих здібностей є однією із важливих у психолого-педагогічних дослідженнях. Вітчизняними (Л.Богоявленська, О.Лук, О.Матюшкін, В.Моляко, Я.Пономарьов, Я.Шубінський та ін.) та зарубіжними (Ф.Баррон, А.Біне, Д.Гілфорд, А.Маслоу, К.Роджерс, Ч.Спірмен, Д.Томсон та ін.) дослідниками вивчалися різні аспекти проблеми творчих здібностей: їх природа, компоненти, критерії та показники розвитку, методи і прийоми формування. Більшість з цих питань все ж залишається дискусійними, що свідчить про складність та багатозначність досліджуваної проблеми.

Ученими неодноразово підкреслювалася думка, що формування здібностей є керованим психолого-педагогічним процесом, що включає вплив на мотиви творчої діяльності (О.Дусавицький, О.Киричук), пізнавальні інтереси (Н.Бібік, Г.Щукіна), загальнонавчальні вміння (Н.Каневська, Н.Підгорна, О.Савченко).

Сензитивність молодшого шкільного віку до творчості, зокрема художньої, підкреслювалася В.Сухомлинським, К.Ушинським, та багатьма іншими педагогами-класиками. У дослідженнях Л.Божович, Л.Венгера, В.Давидова, Л.Дранкова, Д.Ельконіна, Н.Менчинської та ін. доведено, що зазначений вік є періодом найінтенсивнішого креативного становлення.

Значно збагатили науково-методичну думку і педагогічну практику музично-педагогічні системи і концепції зарубіжних педагогів, один з принципів яких спрямований на розвиток творчих здібностей дітей, стимулювання їхньої фантазії, художньо-пізнавальної активності (Е.Жак-Далькроз, З.Кодай, К.Орф, Б.Трічков).

Проблеми дитячої творчості в музичному навчанні і вихованні знайшли відображення і в працях педагогів-музикантів, які розглядають творчість як метод

загального музичного виховання (Б.Асаф'єв, Н.Брюсова), розвиток музично-творчих навичок (Л.Баренбойм), метод творчих завдань у музичному навчанні дошкільників (Н.Ветлугіна), вплив творчості на музичний розвиток дітей (К.Головська) та ін. З-поміж них теоретичною обґрунтованістю виділяється система творчого розвитку дітей Б.Яворського, яка викристалізувалась в умовах педагогіки 20-х років, але не набула масового поширення у подальші десятиліття.

“Золотим фондом” вітчизняної і світової культурної спадщини стала музично-педагогічна діяльність В.Верховинця, Ф.Колесси, М.Лисенка, М.Леонтовича, С.Людкевича, К.Стеценка та ін. У формуванні творчих здібностей дітей зарубіжні педагоги переважно застосовували музику і рухи (Е.Жак-Далькроз), гру на музичних інструментах (К.Орф) тощо. Діяльність вітчизняних педагогів-музикантів ґрунтувалась на використанні творчого потенціалу фольклору, елементи творчості широко застосовувались у хоровому (М.Леонтович, Ф.Колесса та ін.) та хореографічному (В.Верховинець) виконавстві дітей.

Вирішенню питань творчого розвитку учнів засобами музики сприяли праці з теорії та методики музичного навчання і виховання учнів (Л.Дмитрієва, Л.Горюнова, Т.Завадська, Д.Кабалевський, Л.Масол, Г.Рігіна, О.Ростовський, О.Рудницька, Л.Хлебнікова, Ю.Цагарелі та ін.)

Важливе місце у системі засобів розвитку творчих здібностей учнів посідає народне мистецтво, яке унікальним чином інтегрує у собі побутові, мистецькі, педагогічні традиції (Н.Вишнякова, Є.Горюнович, С.Діденко, О. Ковальов, С. Коновець та ін.).

Проте у музично-педагогічній практиці неправомірно звужуються мета і завдання музичного навчання і виховання, які зводяться переважно до вдосконалення вокально-хорових навичок, музичного сприймання, засвоєння основ нотної грамоти тощо, та недооцінюється розвиток “загальних здібностей художнього таланту” (Л.Дранков).

Комплексному впливові різних видів мистецтв на особистість присвячено праці Н.Аніщенко, Е.Белкіної, Л.Ващенко, Г.Падалки, Н.Терентьєвої, Г.Шевченко, О.Щолокової та ін. Цілісну концепцію поліхудожнього розвитку школярів на базі домінування образотворчого мистецтва створено Б.Юсовим.

У сучасних умовах гуманізації освіти, варіативності її форм, диференціації та інтеграції змісту, особистісно зорієнтованого навчання і виховання (Г.Балл, І.Бех, С.Гончаренко, Ю.Мальований та ін.), пріоритетами мистецької освіти стає виховання людини з високою

культурою, з якостями, що зумовлюють достатній ступінь гуманності, духовності і творчості.

Зміна освітньої парадигми зумовлює необхідність переосмислення сфери виховання творчої особистості засобами мистецтва та розробку ефективних умов, оптимальних методик і технологій, що відповідають сучасним методологічним та теоретичним засадам.

Грунтовних досліджень вимагає проблема формування творчих здібностей в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виховного процесу, що переорієнтовує викладання із авторитарного керування музичною діяльністю учнів на гнучке стимулювання процесу учіння з елементами творчої самостійності.

Таким чином, у процесі розв'язання проблеми формування творчих здібностей молодших школярів виникає ряд суперечностей: між метою і завданнями інноваційної системи гуманітарної освіти та традиційними змістом і технологіями викладання предметів художньо-естетичного циклу в початковій школі; між значним творчим потенціалом музичного мистецтва і недостатньою його реалізацією в існуючій навчально-виховній практиці.

Усе викладене вище свідчить про актуальність обраної теми дослідження: ***“Формування творчих здібностей молодших школярів засобами музичного фольклору”***.

Об'єкт дослідження - процес творчого розвитку учнів початкової школи.

Предмет дослідження - методика формування творчих здібностей молодших учнів у процесі музичної діяльності засобами музичного фольклору.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній апробації методики формування творчих здібностей молодших учнів засобами фольклору на уроках музичного мистецтва.

Гіпотеза дослідження ґрунтувалася на припущенні, що ефективність формування творчих здібностей учнів початкової школи засобами фольклору значно підвищиться, якщо забезпечити особистісно зорієнтовану педагогічну взаємодію вчителя і учнів у процесі поетапного включення дітей у різні види творчої музичної діяльності.

Відповідно до визначеної мети та гіпотези дослідження було поставлено такі **завдання**:

1. Розкрити сутність понять «творчість», «творчі здібності»;

2. Обґрунтувати значення музичного фольклору в контексті розвитку творчих здібностей молодших учнів;
3. Охарактеризувати специфіку формування творчих здібностей молодших школярів у процесі різновиду музичної діяльності на уроках музичного мистецтва;
4. Розробити та експериментально перевірити методику формування творчих здібностей молодших учнів засобами музичного фольклору на уроках музичного мистецтва.

Для досягнення поставленої мети, вирішення завдань і перевірки гіпотези використовувалися такі **методи** дослідження:

- теоретичні: аналіз, порівняння та узагальнення теоретичних даних;
- емпіричні: анкетування, тестування, ігрові методики діагностики, констатуючий і формуючий експерименти, аналіз педагогічного досвіду, кількісна обробка та якісна інтерпретація експериментальних даних;
- вивчення й аналіз діючих навчальних програм з музичного мистецтва для ЗНЗ.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що матеріали і висновки роботи можуть використовуватися у практичній роботі вчителя музичного мистецтва, студентами під час проходження педагогічної практики в загальноосвітньому навчальному закладі.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася в Вищекропівнянській загальноосвітній школі Вінницької області, Немирівського району

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (114 найменувань), додатків. Загальний обсяг дипломної роботи 98 сторінки. Обсяг основного тексту 74 сторінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзенк Г.М. Структура личности. - СПб.: Ювенга. - М., 1999. - 464 с.
2. Ананьев Б.Т. Избранные психологические труды: В 2-х т. т. - М., 1980. -288 с.
3. Андреев В.В. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. Основы педагогики творчества. - Казань, 1988. - 237 с.
4. Андрушків Б.М. Хліб для розуму. - Тернопіль: Мальви, 1995, - 100 с.
5. Антонова В.В. Музичні ігри, танці і вправи. - К.: Освіта, 1981. - 152 с.
6. Апраксина О.А. К вопросу о диагностике музыкальных способностей // Музыкальное воспитание в школе. - 1985. - Вып. 11. - С. 116.
7. Апраксина О.А. Методика музыкального воспитания в школе: Учебное пособие. - М.: Просвещение, 1983. - 224 с.
8. Артемова Л.В. Вчися граючись. - К.: Томіріс, 1995. - 111 с.
9. Артемова Л.В. Театр і гра. - К.: Томіріс, 2002. - 292 с.
10. Бабанский Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований. - М.: Педагогіка, 1982. - 189 с.
11. Байбара Т.М. Дидактические условия эффективного использования исследовательского метода в обучении младших учеников. Автореф. Дис. канд. пед. наук. - К., 1988. - 240 с.
12. Барина М.Н. О развитии творческих способностей ученика. - М.: Музыка, 1961. - 60 с.
13. Барко В.І., Тютюнников А.М. Як визначити творчі здібності дитини. - К., 1991. - 120 с.
14. Белобородова В.К., Ригина Г.С., Алиев Ю.Б. Музыкальное воспитание школьников. М.: Педагогика, 1975.
15. Бернштейн Н.А. О построении движений // Вопросы музыкальной педагогики. - 1980. - № 2. - С. 17-18.
16. Бех І.Н. Виховання особистості: У 2 Кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навчально-методичне видання. - К.:

- Либідь, 2003. - 280 с. Кн.2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. - К.: Либідь, 2003. - 344 с.
17. Бех І.Н. Гуманістична педагогіка у траєкторії виховання особистості // Виховання і культура. - 2001. - № 1. - С. 9-13.
18. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. - К.: Вінас, 1987. - 96 с.
19. Библер В.С. Мышление как творчество. - М.: Педагогіка, 1975. - 389 с.
20. Блонский П.П. Избранные педагогические и психологические сочинения: В 2-х т. т. - Т. 1 / Под ред. А. Петровского. - М.: Педагогика, 1979. - 304 с.
21. Богоявленская Д.П. Психология творческих способностей: Учебное Пособие для студентов высших учебных заведений. - М., 2002. - 320 с.
22. Божович Л.И. Избранные психологические труды. - М., 1995. - 240 с.
23. Буц Л.М. Про рухливі ігри. - К.: Вища школа, 1989. - 120 с.
24. Верховинець В.Н. Весняночка. Ігри з піснями для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. - К.: Музична Україна, 1989. - 343 с.
25. Ветлугіна Н.О. Музичний розвиток дитини. - К.: Музична Україна, 1978. 256 с.
26. Вихрущ В.О. Методологія та методика наукового дослідження. - Тернопіль: ТАЙП, 2007. - 222 С.
27. Власюк Є.М. З досвіду використання гри у навчанні // Початкова школа. - 1986. - № 11. - С. 18-20.
28. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк. - М.: Просвещение, 1991. - 93 с.
29. Возрастные и индивидуальные особенности младших школьников / Под ред. Д.Б. Елькониной и Т.В. Драгуновой. - М.: Просвещение, 1967. - С. 243-330.
30. Возрастные и индивидуальные различия памяти / Под ред. А.А. Смирновой. - М.: Педагогіка, 1979. - С. 21- 26.
31. Газман О.С., Харитоновна Н.Е. В школу с игрой: Книга для учителя. - М.: Просвещение, 1991. - 96 с.

32. Гладкая О.О. О формировании певческих навыков на уроках музыки в начальных классах //Музыкальное воспитание в школе. - 1979. - Вып. 14. - С.26-34.
33. Глиффорд Дж. Три стороны интеллекта // Психология мышления. - М., 1969. - С. 531-537.
34. Горальски А.П. Пути изучения творчества // Вопросы психологии. - 1986. - № 5. - С. 175-176.
35. Горюнова Л.Л. Развитие ребёнка как его жизнетворчество // Искусство в школе. - 1993. - № 1. - С. 15-21.
36. Грищенко Н.В. Феномен творчості: філософсько-онтологічні засади. Дисертація кандидата педагогічних наук. - Харків, 1995. - 180 с.
37. Гродзенская Н.Л. Школьники слушают музыку. - М.: Просвещение, 1969. - 77 с.
38. Громов Е.С. Художественное творчество. - М.: Политиздат, 1970. - 263 с.
39. Гураш Л. Відчуті і збагнуті: теорія і методика // Дошкільне виховання. - 2002. - № 7. - С. 6-7.
40. Дем'янчук О.Н. Формування музично-естетичних інтересів учнів загальноосвітньої школи. - К.: Вища школа, 1994. - 78 с.
41. Дорошенко Т.В. Ігри у навчанні музики // Початкова школа. - 1996. - № 4.- С. 38-41.
42. Дорошенко Т.В. Розвиток творчих здібностей на уроках музики: методичні рекомендації // Початкова школа. - 2001. - № 4. - С. 34-37.
43. Жовчак З.В. Виховання школярів засобами мистецтва // Мистецтво та освіта. - 2004. - № 3. - С. 18-20.
44. Элементарное музыкальное воспитание по системе К. Орфа / Под. Ред. Л. Баренбойм. - М.: Советский композитор, 1978. - 368 с.
45. Загвязинский В.П. Педагогическое творчество учителя. - М.: Педагогика, 1987. - 159 с.
46. Занков Л.В. Проблема начального обучения // Советская педагогика. - 1973. - № 11. - С. 30-31.

47. Зязюн І.А., Миропольська Н.Е., Хлебнікова Л.О. та інші. Виховання естетичної культури школярів. - К.: ІЗМН, 1998. - 156 с.
48. Кабалевський Д.Б. Прекрасное пробуждает доброе. - М.: Просвещение, 1973. - 336 с.
49. Кузьміна П.Д. Філософсько-педагогічна концепція процесу діяльності. - К.: Вища школа, 1987. - 100 с.
50. Кальчук М І. Авторська програма елективного курсу основ театрального мистецтва // Початкова школа. - 2006. - № 3. - С. 35-37.
51. Клименко В.В., Кочерга О.В. Перші кроки у творчість. - К., 1999.
52. Ковалів В.Л. Методика музичного виховання на релятивній основі. - К.: Музична Україна, 1973. - С. 3-55.
53. Коган В.З. Понятие „активность личности” как категория социальной психологии. - М.: Педагогика, 1971. - 130 с.
54. Козлова С.А., Куликова Т.А. Дошкольная педагогика: Учебное пособие // Театрализованные игры. - М.: Академия, 1998. - С. 304-311.
55. Колошинский Я.Л., Панько Е. А. Учителю о психологии детей шестилетнего возраста. - М.: Просвещение, 1988. - 120 с.
56. Конорова Е., Светинская В. Танец и ритмика в начальной школе. - М.: Музгиз, 1960. - 97 с.
57. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Початкова школа.- 2002. - №№ 2, 3. - Розділ III.
58. Кучерявый А.Г. Педагогика и психология детского творчества (Аспект самоформирования умений организовывать творчество детей): Учебное пособие. - К., 1998. - 193 с.
59. Левин В.А. Воспитание творчества. - М.: Знание, 1977. - 64 с.
60. Лейтес Н.Б. Возрастная одарённость школьников // Прикладная психология и психоанализ. - 2002. - № 2. - С. 60-74.
61. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / Избранная психология. Произв.: В 2-х т. т. - М.: Педагогіка, 1983. - Т. 2. - С. 94-231.
62. Липский В.Н. Эстетическая культура и личность.- М.: Знание, 1987.- 128 с.

63. Лужний В. Музична грамота в школі. - К.: Музична Україна, 1977. - С. 18-28.
64. Лук А.А. Психология творчества. - М.: Наука, 1978. - 258 с.
65. Люблинская А.А. Очерки психологического развития ребёнка. - М.: Просвещение, 1965. - 36 с.
66. Люблинская А.А. Учителю о психологии младшего школьника. - М.: Просвещение, 1977. - 224 с.
67. Матюшин А.К. Концепція творчої одареності // Вопросы психологии. - 1989. - № 6. - С. 29-33.
68. «Мистецтво» авт. Масол Л.М., Гайдамака О.В., Очеретяна Н.В. вид-во «Генеза».
69. «Музичне мистецтво» авт. Аристова Л.С., Сергієнко В.В., вид-во ВД «Освіта».
70. «Музичне мистецтво» авт. Лобова О.В., вид-во «Школяр».
- Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі. - Харків: Ранок. Веста, 2006. - 256 с.
71. Моляко В.Т. Психология творческой деятельности. - К., 1978. - 47 с.
72. Огороднов Д.М. Музыкально-певческое воспитание детей в общеобразовательной школе. - К.: Освіта, 1981. - 152 с.
73. Олпорт Г. Становление личности. Избранные труды. - М., 2002. - 287 с.
74. Островський В.М., Сидір М.В. Вчимося музики. 1 клас. Посібник-зошит для загальноосвітніх навчальних закладів. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан. - 2007. - 64 с.
75. Павленко Ю.І. Щоб учитися було цікаво. - К.: Вища школа, 1989. - 120 с.
76. Павлов В.Д. Формирование творческого воображения учащихся (на материале обучения учащихся 3-6 классов изобразительному искусству). Автореф. Дис....к. п. н. - К., 1973. - 27 с.
77. Паламарчук А.І. Позакласна музично-виховна робота зі школярами молодших класів // Музика в школі. - 1981. - Вип. 7. - С. 14-16.

78. Паронова В. Дитячий театр. Казки: Сценарії та маски. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2004.
79. Печерська Е. Казкові сюжети на уроках музики // Початкова школа. - 1996.- № 11. - С. 33.
80. Печерська Е. Навчання музичної грамоти на уроках // Початкова школа. - 1995. - № 12. - С. 42.
81. Печерська. Е., Петрова Н. Урок музики в контексті культуротворчості // Початкова школа. - 2006. - № 4. - С. 27-29.
82. Платонов К.К. Проблемы способностей. - М.: Наука, 1972. - 118 с.
83. Приходченко К.І. Витоки творчості. Розробки уроків та позакласних заходів з розвитку творчих здібностей учнів. Посібник. - К.: Сталкер, 1998.- 410 с.
84. Проблемы освоения театральной педагогики в профессионально-педагогической подготовке будущего учителя: Материалы Всесоюзной научно-практической конференции. - Полтава, 1991. - С. 209-211.
85. Психологический анализ музыкального развития младших школьников / Под ред. Е.И. Игнатьева. - М.: АПН РСФСР, 1960. - 330 с.
86. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості: Навчальний посібник. - К.: ІЗІМН, 1996. - 236 с.
87. Ригина Р.С. Уроки музыки в начальных классах. - М.: Просвещение, 1979.
88. Рогозіна В.О. Особливості методики розвитку творчих здібностей молодших школярів // Мистецтво та освіта. - 1997. - № 2. - С. 8-10.
89. Роджерс К.К. Вчитися бути вільним // Гуманістична психологія: Антологія: Навчальний посібник для студентів у 3-х т. / Ред. Трач Р., Боліс Г. - Пульсари, 2001. - Т. 1. - Гуманістичні підходи в загальній психології в загальній психології ХХ століття. - 252 с.
90. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в початковій школі. - Тернопіль: Богдан, 2000. - 215 с.
91. Ростовський О, Хлебнікова Л. Які почуття передає музика //Початкова школа. - 2001. - № 9. - С. 39-42.

92. Рубинштейн О.Л. Основы общей психологии. - М.: Педагогика, 1989. - 122 с.
93. Руденко Н.К. Формування творчих здібностей учнів 5-9 класів у позаурочній роботі засобами музичного мистецтва. - Автореф. Дис. к. п. н. К.- 2004.- 22 с.
94. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька.- К.: ІППО, 2002.- 270 с.
95. Савченко О.Я. Розвивай свої здібності: Навчальний посібник для молодших школярів. - К.: Освіта, 1995. - 159 с.
96. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах. - К.: Магістр, 1997. - 256 с.
97. Самолдіна К. Використання рухів на уроках музики в загальноосвітній школі // Музика в школі. - 1980. - Вип.. 6. - С. 31-35.
98. Силіна Г.Т. Питання формування творчої активності дітей молодшого шкільного віку в педагогічній літературі кінця ХІХ початку ХХ століття // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. - Херсон, 2001. - № 14. - С. 39-43.
99. Сисоєва С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. - К.: Поліграф книга, 1996. - 406 с.
100. Ставинська Л.М., Юцевич Ю.Е. Співочий розвиток учнів // Початкова школа. - 1986. - № 4. - С. 28-29.
101. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5 т. т. - К.: Радянська школа, 1977. - Т. 3. - 670 с.
102. Театр, семья, школа / Сост. Ю.А. Зубков. - М.: Просвещение, 1975. - 174 с.
103. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей / Избранные труды: В 2-х т. т. - М.: Педагогика, 1985. - Т. 1. - С. 42-222.
104. Тушева В. Творчі завдання на уроках музики // Початкова школа. - 1997. - № 6. - С. 30-33.

105. Уланова С.І. Світоглядно-методологічні основи формування музично-естетичної культури // Художня освіта і проблема виховання молоді. Зб. наук. статей. - К.: Міносвіти України, ІЗМН, 1997. - С. 3-11.
106. Халабузарь П., Понов В., Добровольская Н. Методика музикального виховання: Учебное пособие. - М.: Музыка, 1989. - 176 с.
107. Хлебнікова Л.О. Урок музики у шестирічних учнів // Початкова школа. - 1988. - № 9. - С. 18-21.
108. Черноиваненко Н.М., Дмитриева Л.Г. Методика музикального виховання в школі. - М.: Просвещение, 1989. - 207 с.
109. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: [підручник] / Володимир Черкасов – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2014. – 528с.
110. Шацкая В.Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества. - М.: Педагогика, 1975. - 197 с.
111. Шевчук А. Сучасні підходи до організації музичної діяльності дітей: методичні рекомендації // Дошкільне виховання. - 2000. - № 2. - С. 6-8.
112. Шеренберг Д.М. Искусство творческого мышления. - Минск: Попудри, 1996. - 287 с.
113. Шинкаренко А.І., Лупак Н.І. Розучування пісень з музично-ритмічними рухами // Початкова школа. - 1989. - № 3. - С. 55-57.
114. Шинкаренко А.І. Урок музики, як урок мистецтва // Початкова школа. - 2009. - № 4. - С. 33-36.